

FYLGIRIT MEÐ ÆTTARPÓSTINUM

okt.2000

Hér á eftir birtist nokkuð af því efni sem flutt var á Ættarflöt í Skógargerði laugardagskvöldið 15. júlí árið 2000.

Ágúst Marinósson

Ættarmót í aldarlok

Austurlandið á mig kallar,
ekki er mér í sinni rótt.
Dreymir mig þar fögru fjöllin;
Fljótið liðast áfram hljótt.
Skógivaxnir víðir vellir
vaka þar um sumarnótt.
Hvergi leit ég landið fegra
líf mitt tel ég hingað sótt.

Ég telst ekki ættlaus maður,
oft mig sagan hefur kætt.
Þó lífið oftast einhvernveginn
á mig virki sundurtætt.
Ég var eins og fleiri forðum
flokkaður í Hallgrímsætt
en hvort ég sé ættarsómi,
um það er víst minna rætt.

Þó ég spakur mæri mikið
mikla skóga. Þetta Fljót,
undir niðri, önnur hyggja,
áhugi af nýrri rót.
Í mig toga ættarböndin
allt til jafns við fossa og grjót.
Set í tösku föt og flösku,
fer og sæki ættarmót.

Parna fólkið safnast saman.
Sjá má vel í einni hjörð
skáta prúða, prófessora
presta, sjómenn, brunavörð,
bændur, skáld og skemmtikrafta
skörulega troða jörð,
gamalt fólk og galna krakka
glettast út um holt og börð.

Saman gleðst hér flokkur fríður,
frændur geta saman rætt.
Lyftir glösum, ljómar kenndur
lýðurinn af sömu ætt.
Hallar kvöldi, kórinn stækkar
konur loka dyragætt.
Undir hlær í ás og fellum.
Íslandslögin hljóma sætt.

Og enn kvað hann

Þó verði syðra súld og rok,
saggaveður baldið
Ættarmót í aldarlok
er í Fellum haldið.

Héraðsbúar, fríðleiksfólk
fráleitt orðstír týni,
„lifa hér á mysu og mjólk
en mest á brennivíni“.

Á Austurlandi er oftast sól
og úrval hraustra manna,
Íslands fremsta byggða ból
best hér dæmin sanna.

Trúgjarna þó telja má,
tek ég dæmi á móti.
Ógnardreka, ekki smá,
ætla í Lagarfljóti.

Engan lengur auðan blett
á má renna plógi.
Takast mun með þrjósku þétt
þekja landið skógi.

Hjá ömmu og afa

Mig langar til að rifja upp með ykkur örfá minningabrot frá bernsku minni hér í Skógargerði.

I

Ég hef líklega verið 7 ára þegar ég man fyrst eftir mér hér, ásamt Smára, Gígju og stóru Dagnýju, það er að segja Dagnýju Sigurgeirs, en hún var alltaf kölluð stóra Dagný og ég litla Dagný til aðgreiningar – því við vorum hér þrjár með sama nafni.

Þetta sumar var ég aðallega notuð í snúninga og til að reka kýrnar í haga og sækja þær á kvöldin. En það var ekki sama hvernig það var gert svo ömmu líkaði. Ekki mátti láta þær fara of hratt því þá gat nytin dottið úr þeim – og eins gott að láta ömmu aldrei sjá það. En stundum virtist hún sjá í gegnum holt og hæðir því þó við – ég og kýrnar – værum á bak við Rángárás og mér farið að leiðast drollið og lét þær bara örlítið greikka sporið, þá brást ekki að Amma vissi það. – Sem sagt: ég þurfti að gæta þess að vera ekki of lengi í förum – og fyrir alla muni: ekki of fljót.

II

Svo var önnur ábyrgðarstaða sem mér var falin: ég var látin færa kaffi á engjar. Ég man að mjer þótti mjög merkilegt hvernig amma gekk frá þessu: Hver kaffiflaska var sett í góðan og þéttan ullarsokk, og utan um diskinn með meðlætinu var bundinn klútur eftir kúnstarinnar reglum og stundum var lítil hvít spanda með, sem í var einhver spónamatur. Þetta var svo einhvern veginn hengt utan á mig – og ég af stað, upp í Stekkablá eða út í Botna. Mikið voru allir ánægðir að sjá mig – að *ég hélt* – en auðvitað hefur fólkið bara verið fegið að fá smá hvíld og næringu

III

Sá siður var allatíð að fullorðna fólkið lagði sig um miðjan daginn, þá höfðum við krakkkarnir tíma til að leika okkur svolítið og var þá ýmislegt gert sem amma mátti alls ekki vita – svo sem að klifra í klettunum í Bæjarásnum sem okkur þótti mjög gaman; kannski var spenningurinn í og með af því, að við máttum þetta alls ekki.

Einu sinni voru hænurnar, sem lágu á eggjum sínum í kjallaranum,

steinkaðar með rauðum matarlit. Ég held að Gígja hafi átt hugmyndina að þessu, hefur líklega þótt þurfa að skreyta þær svolítið því þær voru bara hvítar. Það var náð í matarlitinn í stóru matarkistuna hennar ömmu í búrinu, sem auðvitað var bannað, og þessu svo úðað yfir hænurnar svo þær urðu rauðdoppóttar. En líklega höfum við verið nokkuð heppin því þrátt fyrir þessa atlögu sátu þær sem fastast á eggjunum enda eins gott því þetta féll að sjálfsgöðu ekki í góðan jarðveg hjá ömmu. Hún sagði ekki mikið, hún sagði bara: „Hvurslags uppátæki eru þetta“ með svoléidis áherslu að það þurfti ekki meira. Meiningin var sú að við hefðum getað eyðilagt útungunina. Svo mikið er víst að við bárum virðingu fyrir hænunum á eftir – því þær voru eiginlega heilagar.

IV

Í Skógargerði var oft vinnumaður sem hét Sigurður og var alltaf kallaður Siggi Kleppur. Auknefnið fékk hann af því, að hann var frá Kleppjárnsstöðum, það var alls ekkert bogið við andlega heilsu hans. Víkingur og strákarnir settu sig samt ekki úr færi að stríða honum. Eitt sinn á heimleið af Beitarhúsunum, þegar Siggi hafði dregist eitthvað aftur úr, þá fundu þeir upp á að binda hliðið á Stekkablánni svo kirfilega að það var ekki áhlaupaverk að losa þá hnúta; hentu þeir nú gaman að þessu og gerðu sér ýmsar myndir af hvernig Sigga yrði nú við og hve lengi hann yrði að leysa hnútana, en hnútana varð hann að leysa því hann var ríðandi. Segir nú ekki af ferðum Sigga nema hvað það dróst að hann kæmi heim. Þetta kætti piltana og höfðu þeir mikið gaman af. Loks kom Siggi og lét á engu bera og sagði ekki orð, og enginn þorði að spyrja hvernig honum hefði gengið með hnútana. En næsta dag þegar farið var á Beitarhúsin þá voru piltarnir á undan – og viti menn: hliðið var með sömu ummerkjum og þeir höfðu skilið við. Botnuðu þeir nú hvorki upp né niður, en þurftu nú sjálfir að leysa alla hnútana. – Í þann tíð var ekki til siðs að skera á hnúta, bandið var dýrmætt. En það er af Sigga að segja að hann reið með girðingunni alla leið út að á og komst þar fyrir girðinguna úti í ánni.

V

Það voru kartöflugarðar úti í Sandi, hverjar kartöflur voru þær heimsins bestu sem ég hef smakkað. Þegar við krakkarnir vorum að fara út í garð þá kom fyrir að við lögðum spýtu niður í gryfjurnar og settum smá agn í botninn til að egna fyrir hagamýs. Það brást varla að það voru komnar mýs þegar við komum til baka; var þá spýttunni kippt uppúr og við stukkum ofaní, náðum músunum og földum þær innan klæða og hugðumst setja þær í búr og hafa í kjallaranum þar sem fyrrnefndar

rauðdoppóttar hænur lágu á eggjum sínum. Ekki leið þó á löngu þar til amma komst að öllu saman – og var að sjálfsögðu allt dýrahald af okkar hálfu bannað þarna í kjallaranum.

VI

Ekki var til siðs að setja hest undir krakka, nema þá ef það kæmi að gagni, og þannig komst ég á hestbak. Eitt sinn sem oft var ég send til að ná í Dumb inn í girðingu og var með Hermann bróður minn með mér, hann þá 6 ára en ég 12. Við fundum klárinn fljótlega, gengum að honum og bundum upp í hann – það var heldur ekki talið nauðsynlegt að senda krakka með beisli, spotti dugði. Setti ég nú Hermann á bak fyrir framan mig og héldum við heim á leið. Dumbur var kerruklár, óhemju sterkur og einstaklega blfð og góð skepna sem okkur þótti fjarska vænt um en hann kunni auðvitað ekkert í þessum fína gangi sem reiðhestar kunna, hann brokkaði bara og fór aldrei hratt yfir. Þetta kom sér vel því ekki leið á löngu þar til við tókum að hallast á hlið, átti ég enga möguleika á að rétta okkur við þar sem við sátum næstum í splitt á þessu breiða baki. Við fórum lengra og lengra á hlið og hefðum sennilega lent undir kvið, ef ekki hefði viljað svo til að hesturinn brokkaði í nokkuð djúpum reiðgötum og var frekar stuttfattur, og um leið og við snertum jörð þá snarstansaði blessuð skepnan og við komumst á fætur og varð ekki meint af.

Svo var það í annað sinn að við fengum – hvorki meira né minna – en að sitja Bleik, en Bleikur var afar göfugur, sem sé reiðhesturinn hans afa, mjög fínn reiðhestur og kunni alla takta sem reiðhestar eiga að kunna. Við fengum sem sagt að ríða honum frá Beitarhúsunum og heim. Ég var með Hermann með mér og gekk allt eins og í sögu. Við liðum þarna áfram á þessum líka fína gæðingi alla leið heim og vorum að komast að bænum þegar allar hænurnar komu fyrir hornið með þvílíku fjaðrafoki og gargi, og hundurinn geltandi á eftir. Og skipti það engum togum að hesturinn fældist og þrjónaði hæð sína í loft upp. Við duttum auðvitað af baki, en meiddum okkur ekki umtalsvert á þeirra tíma mælikvarða. En svo mikið er víst að þarna lauk hestamennsku minni fyrir lífstíð og ég er helst á að ég sé líka lofthrædd síðan – En eins og sagt var í gamla daga: Nú var Bleik brugðið.

VII

Ég get ekki lokið þessum brotum án þess að þakka afa og ömmu fyrir allt það sem þau gáfu mér af þeirri óendanlegu visku sem þau voru svo rík af. Þegar afi minn raðaði niður á flekkina þá var það vani hans að enda á „og Dagný litla kom þú með mér“. Og þegar við vorum orðin

ein tók hann að segja mér frá. Þetta voru eiginlega fyrirlestrar um bókstaflega allt milli himins og jarðar. – Eða hún amma mín. Ég var svo heppin að fá að hjálpa henni örlítið við tövinnu, ég fékk nefnilega að tvíanna bandið sem hún spann og þrjónaði svo úr þessa líka fallegu rósavettlinga sem voru hreint gersemi. Og á þessum stundum uppi í baðstofu sagði hún mér frá og við spjölluðum saman. Eitt sinn dró hún nokkrar bækur uppúr kistu sinni og gaf mér. Þessar bækur eru mér afar dýrmætar. Amma hafði endalaust málshætti og spakmæli á takteinum og ekki voru ófáar setningar sem enduðu á – eins og krakkarnir sögðu í gamla daga eða stelpurnar eða strákararnir eða karlarnir sögðu í gamla daga. Sem betur fer hefur eitthvað af þessu tollað í mér, bæði meðvitað og ómeðvitað; til dæmis er ég ansi viðkvæm fyrir að farið sé rétt með málshætti. Því var mér hugsað til ömmu minnar, eins og oft áður, þegar ég nú á dögum heyrði formann Kristnihátíðarnefndar tala í útvarpi. Hann var inntur eftir málum Ásatrúarmanna og þá sagði hann ekki: Við erum ekki að 'troða þeim um tær' eða að 'bregða fyrir þá fæti'. Ónei, hann sagði: „Við erum ekkert að troða löppunum fyrir þá.“ Ja hjálpi mér, ömmu minni hefði ekki líkað þetta par vel.

Ég veit að líf mitt og viska væri all-nokkuð fátækara ef mér hefði ekki hlotnast sú gæfa að vera hjá afa og ömmu hér í Skógargærði í æsku minni.

Síðast en ekki síst langar mig að minnast Laugu blessaðrar sem alltaf var okkur krökkunum svo góð. Og Lauga var líka fróð. Hún kenndi okkur ýmislegt, svo sem að þekkja fuglana og þeirra mál. Ég held hún hafi þekkt og kunnað að herma eftir öllum fuglum sem hér eru og vissi nákvæmlega hvað hvert hljóðbrigði þýddi og hverju þeir spáðu með atferli sínu. Ég er ekki viss um að margir leiki þetta eftir.

Og auðvitað var það svo Víkingur sem alltaf var til taks, hjálpaði, leiðbeindi og lék við okkur. Mikið ósköp þótti okkur vænt um Víking.

VIII

Afi minn var skemmtilegur maður og þegar hann fór á mannamót fékk hann sér gjarnan í staupinu og var þá hrókur alls fagnaðar. Eitt sinn vorum við á heimleið frá árvissri skemmtun í Egilsstaðaskógi og á þessari leið – í nýja Willys-blæjujeppanum – söng hann nær alla leiðina „Þú komst í hlaðið á hvítum hesti“. Þetta lærði ég þarna og æ síðan tengist þetta ljóð afa mínum.

Og nú langar mig til að biðja ykkur að taka þátt í þessari minningu með mér og syngja þetta ljóð því ég veit að þið eruð engir eftirbátar forfeðranna í að syngja og gleðjast í góðra vina hópi.

Skógargærðisnefið

Sú grandvara og góða kona, Hulda Gísladóttir amma mín, borin og barnfædd í Skógargærði, hefur alltaf verið skarpskyggn kona. Sér í lagi er hún mjög glögg á það hvort fólk af skógargærðisætt hefur erfð hennar svokallaða skógargærðisnef eða ekki, sem mér skilst að sé öllum öðrum nefjum glæsilegra. Meira að segja kveður svo rammt að þessum hæfileikum hennar að hún sér undir eins og nýfæddur skógargærðingur lítur dagsins ljós hvort sá stutti eða stutta hefur fengið eitt slíkt í vöggugjöf. Það er ekki óalgeng sjón að sjá nýbakaða móðurina og ömmu standa fyrir framan sýningargleríð á fæðingardeild sjúkrahússins og má þá greina á andliti hennar fyrrnefndu eftirvæntingu eftir því að amma skeri úr um þetta með nefið. En það er nú samt ekki alltaf sem barninu hefur hlotnast sú náð fyrir almættinu að fá skógargærðisnef og þá segir hún amma mín ekki neitt. Og þá hefur maður það.

Á síðustu árum hef ég velt þessu mikið fyrir mér og komist að því að ég vildi gjarnan læra þá iðn að greina skógargærðisnef. Ég sökkti mér niður í fræðin og fór að grandskóða fólk af skógargærðisætt og þá sérstaklega nefið. Ég gerðist frændrækin í meira lagi og sætti færi í hvert skipti sem ég vissi að einhver úr ættinni væri í heimsókn hjá ömmu eða öðrum í fjölskyldunni og mætti þar.

Á meðan setið var yfir kaffibollunum og nýjustu fréttir af ættflokknunum sagðar reyndi ég að sýna umræðunum hæfilegan áhuga á meðan ég einblíndi á nef ættingja minna. Og ég sá ýmsar útfærslur á nefjum. Skyldi skógargærðisnefið vera þetta sem líktist kónganefi eða þetta beinskeytta með hvössum oddi fremst. Ég útilokaði fljótt kartöflunef og þessi sem minna mig á franska leikarann Gerard Depardiu. Svo voru það nefin sem litu út eins og hringur hefði verið í þeim, svipað og á nautum, og tekið í svo haftið milli nasaholanna náði langleiðina niður á efri vör. En ég gaf þau frá mér líka. Svo var það líka spurning með ósímétrísk nef, sérstaklega þessi sem sveigðu eilítið til hægri, en ég vissi að amma myndi aldrei samþykkja þau sem sveigðu á vinstri hlið, svo þau gat ég afgreitt strax.

Ég get ekki neitað því að á þessum tíma eyddi ég töluverðum tíma fyrir framan spegilinn og velti því fyrir mér hvort ég sjálf hefði svona

nef. Því ef svo væri nú ekki þá veit ég að læknávisindunum hefur fleygt það mikið fram að þeim væri ekki skotaskuld úr því að kippa því í liðinn. Og þá gæti ég gegnið stolt um götur og enginn vafi léki á því úr hvaða ætt ég væri. A meðan á þessum vangaveltum mínum stóð gekk ég meira að segja svo langt að fara á bókasafnið í þeim tilgangi að auka á vitneskju mína um nef almennt með von um að geta betur glöggvað mig á þeim einkennum sem tilheyrðu minni ætt. En allt kom fyrir ekki. Ég komst bara að því að amma ein hafði þetta einstaka nef til að þefa upp skógargerðinef og sennilega væru þeir hæfileikar meðfæddir.

Ég hef stundum séð mig í huganum sitja í sófanum í stofunni heima í Spító hjá ömmu, þar sem hún situr makindalega í hægindastólnum á móti mér, og spyrja hana ósköp varlega hvort það geti nokkuð hugsanlega verið tilfellið að ég sé með skógargerðisnef. Þá sé ég hana alltaf fyrir mér halla sér rólega fram, horfa á nefið á mér og segja góðlátlega: „Neei, það hefur þú ekki.“ Svo ég hef ákveðið að njóta frekar vafans. Þó að ég hafi blessunarlega fengið nafnið hennar er ég ekki viss um að nefið hafi fylgt með í kaupbæti.

En þar sem ég veit að amma er vön að vita lengra en nef hennar nær, þá er ég viss um eins og hún að skógargerðisfólk hefur bein í nefinu.